

Sanna Kemppainen ja Sanna Pohjola

"MITÄ NEUVOLASSA TAPAHTUU?".

- Ohjausmateriaalin tuottaminen esikouluikäisten lasten neuvolapeloista Kajaanin ammattikorkeakoulun oppimisneuvolaan

Opinnäytetyö
Kajaanin ammattikorkeakoulu
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala
Hoitotyön koulutusohjelma
Kevät 2009

**Kajaanin
ammattikorkeakoulu**

OPINNÄYTETYÖ TIIVISTELMÄ

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	Koulutusohjelma Hoitotyön koulutusohjelma
Tekijä(t) Sanna Kemppainen ja Sanna Pohjola	
Työn nimi ”Mitä neuvolassa tapahtuu”. Ohjausmateriaalin tuottaminen esikouluikäisten lasten neuvolapeloista Kajaanin ammattikorkeakoulun oppimisneuvolaan.	
Vaihtoehtoiset ammattiopinnot Terveystieteiden Ikääntyvän hoitotyö	Ohjaaja(t) Maija-Liisa Laitinen Toimeksiantaja Pirjo Leskinen ja Niina Turpeinen Kajaanin ammattikorkeakoulun oppimisneuvola
Aika Kevät 2009	Sivumäärä ja liitteet 32+8
<p>Pelot ovat osa jokaisen lapsen kasvua. Pelot suojaavat vaaroilta. Yksikään leikki-ikäinen ei voi välttyä yllättäviltä ja isoilta tilanteilta. Lapsi oppii vähitellen omassa tahdissaan hylkäämään pelkojaan, kun hän huomaa, että pelko on turha. Todelliset pelot syrjäyttävät epätodelliset. Pelkojen myötä lapsi oppii hallitsemaan tunteitaan ja hänen itsevarmuutensa kasvaa.</p> <p>Kajaanin ammattikorkeakoulun sosiaali-, terveys- ja liikunta-alan yksikkö tarjoaa terveystieteiden oppimisneuvolassa, jossa opiskelijat opetussuunnitelman mukaan harjoittelevat terveystieteitä edistävää hoitotyötä opettajiensa ja terveydenhoitajan ohjauksessa.</p> <p>Opinnäytetyömme tulee Kajaanin ammattikorkeakoulun oppimisneuvolaan terveystieteen oppimiskeskukseen. Terveystieteen oppimiskeskus koostuu viidestä eri osa-alueesta. Niitä ovat elämän alkaminen, terveellinen ravinto, lasten tapaturmat ja ensiapu, leikkikenttä ja neuvola. Meidän opinnäytetyömme tuotos tulee neuvolaosioon.</p> <p>Tavoitteena oli tehdä ohjausmateriaali, jonka avulla Kajaanin ammattikorkeakoulun oppimisneuvolassa voidaan ohjata esikouluikäisiä lapsia hallitsemaan neuvolapelkoja. Ohjausmateriaalin tarkoituksena on palvella Kajaanin ammattikorkeakoulun oppimisneuvolan työntekijöitä ja opiskelijoita. Ohjausmateriaali sisältää ohjauskansion. Ohjauskansio koostuu neljästä eri osa-alueesta eli videosta, tutustumisesta Kajaanin ammattikorkeakoulun oppimisneuvolan tiloihin, leikkimiseen ja ohjaustapahtuman lopetuksesta. Ohjausmateriaalia voidaan hyödyntää myös neuvoloissa.</p> <p>Ohjausmateriaalin tärkeimpänä sisällöllisenä tietolähteenä käytettiin aikaisemmista tutkimuksista ja kirjallisuudesta saatua lähdemateriaalia. Ohjausmateriaalin sisältö sidottiin opinnäytetyön kirjalliseen osioon. Video kuvattiin ja se sisältää esikouluikäisen lapsen neuvolakäynnin</p>	
Kieli	Suomi
Asiasanat	pelot, esikouluikäinen, ohjaus, neuvola.
Säilytyspaikka	☒ Kajaanin ammattikorkeakoulun Kaktus-tietokanta ☒ Kajaanin ammattikorkeakoulun kirjasto

School Health and Sports	Degree Programme Nursing
Author(s) Sanna Kemppainen ja Sanna Pohjola	
Title "What Happens in the Child Welfare Clinic?". Production of Counselling Material on Preschoolers' Fears towards the Child Clinic for the Learning Clinic at the Kajaani University of Applied Sciences	
Optional Professional Studies Public Health Nursing Aging Nursing	Instructor(s) Maija - Liisa Laitinen Commissioned by Pirjo Leskinen and Niina Turpeinen, the Learning Clinic at the KUAS
Date Spring 2009	Total Number of Pages and Appendices 32+8
<p>Fears are part of every child's growth and they protect children from dangers. It is impossible for a preschool-aged child to avoid surprising situations. Finally the child learns how to handle his fears and notices that it is unnecessary to fear. Usually the realistic fears replace the unrealistic fears, and because of the fears the child learns how to control his emotion and it also boosts his self-confidence.</p> <p>The Kajaani University of Applied Sciences offers health services in its own Learning Clinic, where students study health-promoting nursing under the supervision of their teachers and public health nurses. The clinic also has a health school where this thesis was made for. The health school consists of five different parts which are: the beginning of life, healthy nutrition, children's accidents and first aid, operation theater and child welfare clinic that was the focal point of this thesis.</p> <p>The goal of this thesis was to produce counselling material that could be used to counsel children on how to control their fears in the child welfare clinic and to help the employees and students in the Learning Clinic. The material also includes a portfolio what consists of four different parts: video, orientation to the Learning Clinic, playing and conclusion. The material can also be used in other child welfare clinics.</p> <p>The main information source was previous research and literature. The content of the counselling material was bound to the written form of the thesis. The video was filmed, and it includes a visit of a preschool-aged child to the child welfare clinic.</p>	
Language of Thesis	Finland
Keywords	fears,preschool-aged, welfare clinics, counsel
Deposited at	☒ Kaktus Database at Kajaani University of Applied Sciences ☒ Library of Kajaani University of Applied Sciences

ALKUSANAT

”Kun on hyvin pieni älyinen karhu saattaa joskus käydä niin, että kun ajattelee asioita, sitä saattaa ajatella sellaisia asioita, jotka ovat aivan liian asiattomia ja pelottavia. Siis silloin, kun ne asiat ovat päässä, mutta ne muuttuvat kokonaan kun ne tulevat esiin kaikkien nähtäväksi.”

– Nalle Puhin ajatuksia, disneyland -

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 NEUVOLAPALVELUT	3
2.1 Neuvola	3
2.2 Lastenneuvola koskeva lainsäädäntö	4
2.3 Esikouluikäinen ja neuvola	5
3 ESIKOULUIKÄINEN	7
3.1 Esikouluikäinen ja vuorovaikutus	8
3.2 Leikin merkitys esikouluikäiselle	9
3.2.1 Roolileikit esikouluikäisen maailmassa	11
3.2.2 Piirtäminen esikouluikäisen maailmassa	13
3.3 Esikouluikäinen ja ympäristö	15
4 PELKO	17
4.1 Esikouluikäisen pelko	17
4.2 Esikouluikäisen pelkojen lievittäminen	18
5 ESIKOULUIKÄISEN LAPSEN TUKEMINEN OHJAUKSEN AVULLA	20
6 OPINNÄYTETYÖN TAVOITE JA TARKOITUS	22
7 OHJAUSMATERIAALIN SUUNNITTELU	23
7.2 Tuotteen suunnittelu ja toteutus	23
7.3 Tuotteen sisältö	24
8 OHJAUSMATERIAALI OPPIMISNEUVOLAAN	25
9 POHDINTA	27
9.1 Opinnäytetyön ja tuotteen luotettavuus	27
9.1 Opinnäytetyön eettisyys	28
9.2 Oman ammatillisen kehittymisen kasvua ja jatkotutkimusaiheita	28
LÄHTEET	30

LITTEET

1 JOHDANTO

Pelot ovat osa jokaisen lapsen kasvua. Pelot suojaavat vaaroilta. Yksikään leikki-ikäinen ei voi välttyä yllättäviltä ja isoilta tilanteilta. Lapsi oppii vähitellen omassa tahdissaan hylkäämään pelkojaan, kun hän huomaa, että pelko on turhaa. Todelliset pelot syrjäyttävät epätoolliset. Pelkojen myötä lapsi oppii hallitsemaan tunteitaan ja hänen itsevarmuutensa kasvaa. (Litja & Oinonen 2000, 67.)

Alussa lapsi on kiinnostunut lääkärin toiminnasta ja tämän mielenkiintoisista tarvikkeista. Lääkäripelko herää tavallisesti siinä vaiheessa, kun lasta ruvetaan tutkimaan. Lasta voidaan joutua pistämään tai hänen nenäänsä, korviinsa tai suuhunsa laitetaan tutkimusvälineitä. Jos tutkimukset tuottavat kipua, lapsi alkaa pelätä lääkäreitä. Samasta syystä neuvola voi tuntua epämiellyttävältä. Tutkimus ja kivun aiheuttaminen ovat loukkaus lapsen koskettomuutta kohtaan. Lapselle tehdään asioita, joista hän ei pidä. (Litja & Oinonen 2000, 74.)

Kajaanin ammattikorkeakoulun sosiaali-, terveys- ja liikunta-alan yksikkö tarjoaa terveystalvija oppimisneuvolassa, jossa opiskelijat opetussuunnitelman mukaan harjoittelevat terveyttä edistävää hoitotyötä opettajiensa ja terveydenhoitajan ohjauksessa. Opinnäytetyömme tulee Kajaanin ammattikorkeakoulun oppimisneuvolaan terveystalvuun. Terveystalvu koostuu viidestä eri osa-alueesta. Niitä ovat elämän alkaminen, terveellinen ravinto, lasten tapaturmat ja ensiapu, leikkaussali ja neuvola. Opinnäytetyömme tulee neuvolaosioon.

Tavoitteena on tehdä ohjausmateriaali, jonka avulla Kajaanin ammattikorkeakoulun oppimisneuvolassa voidaan ohjata esikouluikäisiä lapsia hallitsemaan neuvola pelkoja. Ohjausmateriaalin tarkoituksena on palvella Kajaanin ammattikorkeakoulun oppimisneuvolan työntekijöitä ja opiskelijoita. Ohjausmateriaalia voidaan hyödyntää myös neuvoloissa. Tutkimustehävä on tuotteistettu kehittämisprosessi. Tuotteistamismateriaalin tarvittavan aineiston analysoimiseen käytämme sisällön analyysiä.

Kiinnostuksemme aiheeseen syntyi omista kokemuksistamme sekä havaitsemistamme ongelmista käyttäessämme lastamme neuvolassa. Haluamme tuottaa ohjausmateriaalin aiemmin tutkitun tiedon pohjalta Kajaanin ammattikorkeakoulun oppimisneuvolan työntekijöille, jotka työskentelevät esikouluikäisten lasten parissa.

Terveydenhoitaja hallitsee hoitotyön suunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin sekä tutkimukseen ja kokemukseen perustuvan ammatillisen päätöksenteon. Terveydenhoitajan tavoitteeseen kuuluu osallistuminen terveystieteiden ja sairauksien ehkäisyyn, varhaiseen toteamiseen ja sairastuneiden hoitamiseen, terveyden edistämiseen sekä ympäristön suunnitteluun ja kehittämistyöhön. Hänen toimintansa perustuu alueen ja sen väestön, yhteisön, perheen ja yksilön kanssa terveyden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin edistämiseksi ja ylläpitämiseksi. Terveydenhoitaja tukee ja vahvistaa ihmisen omia voimavaroja ja selviytymistä ihmisen arjessa moniammatillisesti. (Suomen terveydenhoitajaliitto 2008, 6.)

Terveydenhoitaja tekee työtä yksilöiden, perheiden, väestön, ympäristön sekä työ- ja muiden yhteisöjen terveyttä edistävää ja ylläpitävää työtä. Perhettä suunnittelevien, raskaana olevien ja lapsivuoteisten terveyden edistäminen edellyttää yhteistyötä ja työnjakoa kättilöiden kanssa neuvolapalveluiden toimintatavoista riippuen. Työssään terveydenhoitaja ottaa huomioon ihmisen ja hänen elinympäristönsä sekä fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen terveyden ja hyvinvoinnin. Terveydenhoitajan työ edellyttää tutkittuun tietoon ja näyttöön perustuvaa osaamista sekä rohkeutta eläytyä ja puuttua asiakkaan ongelma tilanteisiin. (Suomen terveydenhoitajaliitto 2008, 6-7.)

Tulevina terveydenhoitajina meidän täytyy ottaa asiakas kokonaisvaltaisesti. Meidän täytyy osata eri-ikäisten lasten terveyden seuranta, sekä osata käyttää eri työtapoja ja menetelmiä niiden hoitamiseen. Meidän työtä ohjaavat arvot ja eettiset periaatteet sekä lainsäädäntö. Jokainen uusi työpäivä tuo meille uusia mahdollisuuksia oppia uutta ja oppia kehittymään hyviksi terveydenhoitajiksi.

2 NEUVOLAPALVELUT

Neuvolapalvelut ovat jokaiselle vanhemmalle tärkeä asia. Neuvolasta saa avun ja neuvon ongelmatilanteissa. Seuraavassa kerromme neuvolatoiminnasta.

Teemme opinnäytetyömme Kajaanin ammattikorkeakoulun oppimisneuvolaan. Opinnäytetyömme toteutusympäristönä on Kajaanin ammattikorkeakoulun oppimisneuvola. Kajaanin ammattikorkeakoulun hyvinvointipalveluja ovat terveyttä edistävät palvelut, ikääntyvien ja vammaisten kotona selviytymistä tukevat palvelut, liikuntapalvelut ja muut asiantuntijapalvelut. Hyvinvointipalveluita tuotetaan oppimisneuvolassa, joka toimii sairaanhoitaja-, terveydenhoitaja- ja liikunnanohjaajaopiskelijoiden oppimisympäristönä. Oppimisneuvolan palveluita tarjotaan eri-ikäisille asiakkaille syyskuun alusta kesäkuun loppuun. Palveluja tarjotaan sekä yksilöille että ryhmille. Lapsille ja koululaisille tarjotaan ryhmäpalveluina mm. ensiapuharjoitukset, ensiapupäivystykset, koulun työolopuntari, terveystoulu esikoululuokille, päihderata 8 – luokkalaisille sekä kesäleiritoiminta. (Oppimisneuvola. Vireyttä ja hyvinvointia opiskelijoiden voimin. 2008. Verkkodokumentti. Kajaanin ammattikorkeakoulun sivusto.)

Kajaanin ammattikorkeakoulun sosiaali- terveys- ja liikunta-alan yksikkö tarjoaa terveyspalveluja oppimisneuvolassa, jossa opiskelijat opetussuunnitelman mukaan harjoittelevat terveyttä edistävää hoitotyötä opettajiensa ja terveydenhoitajan ohjauksessa. (Oppimisneuvola. Vireyttä ja hyvinvointia opiskelijoiden voimin. 2008. Verkkodokumentti. Kajaanin ammattikorkeakoulun sivusto.)

2.1 Neuvola

Neuvola on yleisnimitys terveydenhuoltopalveluista, jotka keskittyvät syntyvän ja alle kouluikäisen lapsen ja tämän perheen terveyden ja kehityksen seurantaan, vanhempien lastenhoidolliseen opastukseen, sekä lapsen ja vanhempien välisen vuorovaikutuksen tukemiseen. Neuvolatyöllä edistetään yksilön, perheen ja alueen terveyttä neuvomalla ja tukemalla sekä lisäämällä vaihtoehtoja ja voimavaroja. Neuvolapalvelut ovat maksuttomia oman kunnan

raskaana oleville naisille ja lapsivuoteisille äideille, isille sekä vastasyntyneille lapsille. (Sosiaali- ja terveysministeriö oppaita 2004, 16–20.)

Lastenneuvolassa pyritään edistämään alle kouluikäisten lasten terveyttä sekä ennalta ehkäisemään sairauksia. Synnytyksen jälkeen lapsi ja perhe siirtyvät lastenneuvolan asiakkaiksi. Tyypillisintä lastenneuvolatyötä ovat terveystarkastukset sekä kotikäynnit. Sosiaali- ja terveysministeriön suositusten mukaan alle yksivuotiaat käyvät neuvolatarkastuksessa kahdeksan kertaa, 1–2-vuotiaat neljä kertaa ja sitä vanhemmat alle kouluikäiset lapset kerran vuodessa. (Sosiaali- ja terveysministeriö oppaita 2004, 16–21.) Lastenneuvolaan on tehty yleistavoitteita ja tehtäviä, joista liite työn lopussa. (Liite 1/1 ja 1/2.)

Lasten terveyden edistäminen ja sairauksien ja kehityshäiriöiden varhainen toteaminen ovat edelleen neuvolan perustehtäviä. Niiden rinnalle yhä tärkeämmiksi kysymyksiksi ovat nousseet vanhemmuuden ja koko perheen tukeminen. Sosiaali- ja terveysministeriö kehottaa neuvoloita käyttämään perhe- ja voimavaralähtöistä työtettä, järjestämään laajaa vertaistukitoimintaa sekä kiinnittämään huomiota parisuhteen vaalimiseen. Neuvoloiden tulisi kehittää toimintavalmiuksiaan varsinkin lapsen ja perheen erityistilanteissa. (Sosiaali- ja terveysministeriö oppaita 2004, 16–21.)

Erityisen tuen tarpeessa olevat perheet olisi tunnistettava nykyistä paremmin ja niille olisi tarjottava mahdollisuus tavallista kiinteämpään yhteistyöhön neuvolan kanssa joko lisäämällä vastaanottokäyntejä tai kotikäyntejä. Näin toteutettaisiin varhaisen puuttumisen periaatetta, joka on yksi lastenneuvolaopas keskeisistä periaatteista. Neuvolassa työskentelevän perheyöntekijän tekemien kotikäyntien avulla pystytään tukemaan erityistukea tarvitsevia perheitä ja ehkäisemään ongelmien pahenemista. (Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2004, 16–20.)

2.2 Lastenneuvola koskeva lainsäädäntö

Perustuslain 19 §:ssä todetaan, että julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävä sosiaali- ja terveystalvet ja edistettävä väestön terveyttä. Julkisen vallan on myös tuettava perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu. (Suomen perustuslaki 11.6.1999/731, 19 §).

Kansanterveyslain 14 §:ssä todetaan, että kunnan on huolehdittava asukkaiden terveysneuvonnasta ja terveystarkastuksista mukaan lukien ehkäisyneuvonta, raskaana olevien naisten ja lasta odottavien perheiden ja alle kouluikäisten lasten sekä heidän perheidensä neuvolapalvelut valtioneuvoston asetuksella voidaan tarvittaessa antaa tarkempia säännöksiä terveysneuvonnan ja terveystarkastusten sisällöstä ja määrästä neuvolapalveluissa. (Suomen kansanterveyslaki 25.11.2005/928, 14 §).

2.3 Esikouluikäinen ja neuvola

Kuusivuotiaana on viimeinen neivolakäynti. Lapsi siirtyy sen jälkeen kouluterveydenhuollon piiriin. Lapsen koulukypsyyttä arvioidaan kouluuntulotarkastuksessa, joka tehdään keväällä tai kesällä ennen koulun aloitusta. Mikäli alueella, jossa perhe asuu, on omalääkärijärjestelmä toiminnassa vastaa omalääkäri. Omalääkärijärjestelmä vastaa myös kouluikäisen lapsen terveydenhuollosta. Koululla voi olla myös erillinen koululääkäri. (Nettineuvo. Kymenlaakson hyvinvoinnin tutkimus- ja kehittämiskeskus 2003–2006.)

Lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyy monenlaisia pulmatilanteita, joihin vanhemmat tarvitsevat apua ja tukea. Lapsella voi olla pelko- tai jännitystiloja tai hänellä voi olla käytöshäiriöitä, joiden hoitaminen pelkästään vanhempien avulla ei onnistu. Perheessä voi olla vaikeita elämäntilanteita, jotka vaikuttavat lapseen ja hänen käyttäytymiseensä. Neuvolan ja koulun terveydenhoitajat ja lääkärit pyrkivät tukemaan vanhempia näissä asioissa. Jos se ei kuitenkaan riitä, lisäohjeita saa perheneuvolasta. Sieltä saa yksilöllistä ja luottamuksellista ohjausta pulmatilanteissa. (Nettineuvo. Kymenlaakson hyvinvoinnin tutkimus- ja kehittämiskeskus 2003–2006.) Neuvolassa tutkitaan esikouluikäiseltä fyysistä ja psyykkistä kasvua ja kehitystä, josta liite työn lopussa.. (Liite 2.)

Esikouluikäisen terveydenhuollon järjestelyt vaihtelevat kunnittain. Tarkastuksen sisältö on kuitenkin sama, toteutettiinpa se neuvolassa tai kouluterveydenhuollossa. Silloin, kun esikouluikäinen tavataan vielä neuvolassa, kannattaa kouluterveydenhuollosta keskustella lapsen ja perheen kanssa. Samalla sovitaan tietojen siirtämisestä kouluterveydenhuoltoon, minkä tulisi tapahtua joustavasti raportoiden, mikäli kouluterveydenhuollossa on eri terveydenhoitaja, kuin lastenneuvolassa. Kehitysseulontojen laajuudesta voidaan päättää paikallisesti. (Sosiaali- ja terveysministerin oppaita. 2004, 157.)

Esikouluikäisen nopean kasvun vaihe on saattanut tehdä lapsen aiempaa kömpelömmäksi. Lapsi kykenee itse huolehtimaan pukeutumisesta ja riisumisesta, ja hän alkaa itsenäistyä. Kuitenkin hän tarvitsee vielä paljon turvaa. Esimerkiksi liikenteessä liikkuminen yksin on vaarallista, koska lapsi ei havaintokyvyiltään ole vielä moneen vuoteen aikuisen veroinen. Ikätovereiden seura on mieluista ja tarpeellista. Näin lapsi oppii sosiaalisia taitoja kuten neuvottelemista, vuoron odottamista ja toisten huomioon ottamista. Perheen yhteiset harrastukset, liikunta, retkeily ja yhteiset lukuhetket, ovat tärkeitä. Lähestyvää koulun alkua varten kannattaa harjoitella niin piirtämistä ja askartelemista kuin keskittymistä, kuuntelemista ja itsensä ilmaisemista sanoin. (Sosiaali- ja terveysministerin oppaita. 2004, 157.)

3 ESIKOULUIKÄINEN

Esikouluikäisellä lapsella alkaa uusi myllerryksen aika. Lapsi kokeilee rajojaan ja on arvaamaton tunteissaan. Jos lapsi ei selviydy sanallisesti tilanteista, hän voi joko saada totaalisen rai-vokohtauksen tai vetäytyä muiden seurasta. Tämänikäinen lapsi tarvitsee selkeät rajat, mutta hän arvostaa yhteisiä sopimuksia ja päätöksiä. Tässä iässä tulee kuitenkin jo sietää pieniä pettymyksiä ja tietää, ettei kaikki voi mennä oman tahdon mukaan. (Litja & Oinonen 2000, 100–101.)

Esikouluikäinen on liikkeissään ja toiminnoissaan kömpelö voimakkaan pituuskasvun vuoksi. Lapsi turhautuu ja kiukustuu helposti, kun ei pysty enää samaan kuin aiemmin. Kuitenkin kokonaisvaltaiset ja rytmiset liikkeet sujuvat hyvin. Lapsen liikkeet ovat voimallisia ja raisuja. Hän osaa tehdä monenlaista. (Litja & Oinonen 2000, 125.)

Esikouluikäinen saavuttaa lukemiseen tarvittavan tarkkuuden vasta kouluiässä. Kuusivuotias kehittyä sorminäppäryydessä, osaa esim. kuoria perunat, hyppiä kummallakin jalalla erikseen, toimia suunnitelman mukaan ja toimia kaveriporukassa. (Jokinen 1999, 16–18.)

Esikouluikäisen sosiaalinen kehitys muodostuu leikistä kavereiden kanssa ja hän kiinnostuu asioista kotipiirin ulkopuolella. Hän osaa olla ryhmässä ja noudattaa sääntöjä, mutta välillä hän tarvitsee aikuisen tukea, jotta ne muistuvat mieleen. Hän kokeilee rajojaan ja miettii kasvamistaan. Hän on myös omaksunut arvoja ja asenteita häntä hoitaneilta aikuisilta, joko vanhemmiltaan tai hoitajilta. Esikouluikäinen osaa myös ilmaista mielipiteitään sekä ymmärtää sosiaalisia tilanteita. Esikouluikäinen kuitenkin väsähtää, jos häneltä vaaditaan paljon ohjattua toimimista, hän tarvitsee vapaata leikkiä ja itsenäisyyttä. (Kurvinen ym. 2006, 144,146.)

3.1 Esikouluikäinen ja vuorovaikutus

Luottamus kasvaa vastuunottamisen ja saamisen kautta. Lapsen on hyvä saada hieman vastuuta itselleen, sillä sen myötä hän tuntee kasvavansa. Lapsi tiedostaa miten hänen oma käyttäytymisensä vaikuttaa muihin ihmisiin. Hänen kykynsä kokea myötätuntoa ja eläytyä kehittyvät koko ajan. (Litja & Oinonen 2000, 100–101.)

Esikouluikäinen harjoittelee luotettavuutta salaisuuksien avulla. Joskus hän uskoo niitä myös vanhemmalleen. Salaisuudet ovat tärkeitä ja ne on tarkoitettu pidettäväksi. Kun vanhempi luottaa lapseensa, tämä itsekin alkaa luottaa itseensä ja kykyihinsä. Tytöt viihtyvät muutaman parhaan ystävänsä kanssa, pojat tykkäävät kulkea isommissa poikaporukoissa. Vaikka ylä- ja alamäet kuuluvat ystävyys-suhteisiin, eivät lasten ystävyys-suhteet ole välttämättä pysyviä, vaan ne voivat purkautua milloin vain ja myös ilman ennakkovaroitusta. Tyttöillä ongelmat liittyvät monesti sosiaalisiin kuvioihin, kuten esimerkiksi salaisuuksien pitämiseen "bestiksen" kanssa tai pienen ryhmän kesken. Pojilla taas haasteen saattaa tuoda fyysinen nahistelut sosiaalisten asioiden sijaan. Sosiaalisia kontakteja harjoiteltaessa lapsen temperamentilla on suuri merkitys. Osa lapsista viihtyy enimmäkseen itsekseen, kun taas toiset eivät voi olla hetkeäkään yksin. Eivätkä kaikki lapset tule toimeen kaikkien kanssa. (Litja & Oinonen 2000, 101.)

Lapsi kasvaa ja kehittyy sosiaalisesti yksilöksi vuorovaikutustilanteissa vanhempien, sisarusten, sukulaisten ja ympäristönsä aikuisten ja lasten kanssa. Ympäristöstä saadut sosiaaliset taidot houkuttelevat vuorovaikutukseen toisten kanssa. Vuorovaikutustilanteissa toisten kanssa lapsi harjoittaa sosiaalisia taitojaan. (Lummelahti 1995, 54.)

Sosiaaliset taidot merkitsevät sosiaalisesti hyväksytyä käyttäytymistä, kun olemme tekemisissä toistemme kanssa. Taidot ovat niin tavallisia ja jokapäiväisiä, ettemme edes ymmärrä tarvitsevamme niitä. Lapsen pitäisi jo varhaisvuosinaan saada kotoaan taitojen koelma, jota voi soveltaa uusissa tilanteissa. Sekä sosiaalisia taitoja, että vuorovaikutustaitoja ovat aktiivinen kuuntelu, toisen ihmisen tunteiden arvioiminen ja hyväksyminen, empatia, jämäkkyys, neuvottelutaidot ja väittelytaidot, itsekontrolli, moraalinen päättely, vastaanotto, auttaminen sekä konfliktien hallinta. Sosiaalisia taitoja ja vuorovaikutustaitoja

voidaan harjoittaa itseilmaisun, liikunnan, musiikin, kirjoittamisen, väittelyn, roolileikkien ja näyttelemisen avulla. (Kalliopuska.1995, 4.)

Kieli on osa kulttuuriamme. Kielen avulla lapsi rakentaa omaa identiteettiään, luo sosiaalisia suhteita ja ilmaisee tunteitaan. Lapsi oppii äidinkielen sekä aikuisten että lasten kanssa tapahtuvassa sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Kielen kehitys on koko elämän ajan jatkuvaa. (Lummelahti 1995, 54,106.)

Esikouluikäinen elää satujen ja tarinoiden maailmassa. Lapsi kerää sanoja ja mielikuvia itselleen omaa oppimistaan varten. Lapselle on hyvä lukea joka päivä jotain lasta kiinnostavaa, josta voidaan keskustella yhdessä. Omista kokemuksista kertominen, toisten kokemusten kuunteleminen ja mielipiteiden vaihtaminen luovat pohjan lapsen empatiakyvyn kasvamiselle. (Lummelahti 1995, 54,106.)

Lapset oppivat sosiaalisia taitojaan ja vuorovaikutus taitojaan leikkiessään ja toimiessaan yhdessä. He oppivat myös selviytymään ristiriitailanteista ja kontrolloimaan käyttäytymistään, mutta myös puolustamaan itseään. (Lummelahti 199, 106.)

On helpompi olla vuorovaikutuksessa toisen kanssa, jos tunnistaa ja rekisteröi toisen tunteita ja mielialoja. Toisten ihmisten tunteiden ja elämysmaailman tunnistaminen on helpompaa, jos kyseinen henkilö voi avoimesti ja johdonmukaisesti viestiä sanomaansa myös eleiden ja ilmeiden avulla. Lapsia voidaan kasvattaa ottamaan vastaan toisten tunneviesteille, jolloin he myös oppivat välittämään toisista ja joutuvat ajattelemaan toisia (Kalliopuska 1995, 76–78.)

3.2 Leikin merkitys esikouluikäiselle

Vanhan sanonnan mukaan leikki on lapsen työtä. Joidenkin tutkijoiden mukaan se pitää hyvin paikkansa sillä lapsen leikkiminen voidaan heidän mukaansa erottaa selkeästi hänen muusta puuhastelustaan ja touhuamisestaan. Tällöin leikkiminen nähdään toimintana, johon liittyy jonkin asteisia tavoitteita ja päämääriä. Toiset taas näkevät lapsen elämän olevan leikkiä jo sinällään. Leikin avulla lapsi voi harjoitella sellaisia tilanteita varten, joissa tekemisen tavoit-

te on saavutettava. Leikki on tältä osin oikean elämän opettelua. Lapsi harjaantuu leikin kautta useilla eri tasoilla niin psyykkisesti, fyysisesti kuin sosiaalisestikin. Lasten tulisi saada leikkiä ikäistensä kanssa, vaikka aikuisten turvallinen taustatuki onkin välttämätöntä. Lasten ystävyysuhteissa ja vertaiskulttuureissa yhteenkuuluvuus näkyy onnistuneena leikkimisenä sekä tunteiden, lojaalisuuden ja empatian osoituksina. (Antikainen 1998, 91; Hännikäinen 2004, 150; Taipale 1982, 16, 23.)

Ennen kouluunmenoa lapset tekevät jo paljon yhteistyötä, ja ryhmäleikit muodostavat suuren osan leikeistä. Ryhmien sisällä esiintyy paljon kilpailutilanteitakin lasten taistellessa roolinsa välillä ja oman identiteettinsä kanssa. Kuusivuotiaat leikkiryhmät ovat usein jo melko hyvin jäsenyneitä, ja lapset ovat aktiivisia. Pitkäjänteisyys on kehittynyt niin pitkälle, että leikit saattavat jatkua useita päiviäkin; välillä leikitään muiden kanssa ja muita leikkejä, mutta sitten taas palataan vanhaan leikkiin. Ryhmillä on omat pelisääntönsä, mutta niiden noudattamisesta ei olla kovinkaan tarkkoja. (Sinkkonen 2004, 77–78.)

Lapsen elämässä leikki on välttämätöntä, jotta lapsen persoonallisuus kehittyisi tasapainoisesti ja hän oppisi sopeutumaan ulkomaailmaan. (Sinkkonen 2004, 77.)

Leikki on lapselle luovaa toimintaa. Jossa hänellä on mahdollisuus keksiä, oivaltaa ja kokeilla uusia asioita omalla tavallaan. Samalla leikissä harjaantuvat luonnollisella tavalla lapsen tiedot ja taidot. (Heikkinen-Peitsoma – Rautakivi 1981, 122.)

Lapsi saa leikkiensä kautta kokeilla rajojaan, harjoitella sosiaalisia taitojaan, opetella yhteistyötä, totutella erilaisiin moraalisiin sääntöihin ja yhteiskunnan normeihin. Se kehittää lasta monipuolisesti ja mahdollistaa uuden oppimisen sekä erilaisten taitojen kehittymisen. Leikkiminen on lapsen perustarve ja leikki vie lapsen kehitystä eteenpäin. Leikki syntyy itsestään ja vaihtelee iän myötä. Leikki ei vaadi paljon tilaa, mutta se tarvitsee aikaa, rauhaa, ystäviä sekä vanhemman myönteistä suhtautumista. Tärkeintä leikissä on lapsen oma toiminta ja leikistä saatava ilo. Sille on ominainen vapaachtoisuus. Kun lapsi saa leikkiä vapaasti, hän on kekseliäs ja kokeileva sekä tyytyväinen osaamisestaan. (Litja & Oinonen 2000, 113.)

Leikki-iässä on tärkeää, että lapsi saa olla osa ikätovereidensa ryhmää. Ystävien seurassa lapsi harjoittelee tulemaan toimeen muiden kanssa. Hänen sosiaalisuutensa kehittyy yrityksen, erehdyksen sekä esimerkin kautta. Ystävyysuhteet kohentavat itsetuntoa. Niiden avulla lapsi oppii myötäelämistä ja jakamista sekä uskaltautuu mukaan erilaisiin asioihin. Ristiriitatilanteiden avulla lapsi oppii ystävyyden pelisäännöt ja sen, mitä muut häneltä odottavat ystävänä. (Litja & Oinonen 2000, 102.)

Lapsi on kiinnostunut kaikenlaisista pienistä leikkivälineistä, ja hän luo kokonaisia maailmoja mitä kummallisimmista tarvikkeista. Hän hyödyntää myös luonnonmateriaaleja taitavasti. Leikkikalut saavat uuden käyttötarkoituksen, ja ne muuntuvat moneksi. Lapsi käsittelee asioita uudella tavalla, jota roolileikki ei mahdollista. (Litja & Oinonen 2000, 121–122.)

Esikouluikäiset ilmaisevat luovat kykynsä ja mielikuvituksensa leikissä. Tässä iässä lapsi pystyy vähitellen arvioimaan omaa toimintaansa, kertaamaan menneitä tapahtumia, ennakoimaan seurauksia syy- ja seuraustilanteissa, ratkaisemaan jokapäiväiseen elämään liittyviä ongelmia ja konflikteja ajattelemalla. Enää ei tarvitse turvautua konkreettiseen yritykseen ja erehdykseen. Esikouluikäinen pystyy ajattelemaan muutakin paikkaa kuin tässä ja nyt. (Hohmann, Banet & Weikart 1993, 5.)

Leikin välityksellä lapsi ilmaisee sellaista mitä hänen olisi erittäin vaikea koskaan sanoa sanoin. Yksikään lapsi ei leiki spontaanisti vain kuluttaakseen aikaansa, vaikka hän itse ja häntä tarkkailevat aikuiset saattavat niin kuvitella. Silloinkin kun lapsi leikkii osaksi vain täyttääkseen tyhjät hetkensä, hänen valintaansa motivoivat sisäiset prosessit, halut, ongelmat ja pelot. (Bettelheim 1987, 196.)

3.2.1 Roolileikit esikouluikäisen maailmassa

Roolileikki on esikouluikäisten aktiivista, omatoimista, todellista toimintaa. Se on esikouluikäisten lasten leikin päämuoto. Sen puitteissa lapset asettuvat suhteisiin keskenään. Mutta leikin esikuvana ovat aikuisten elämän sisällöt, suhteet ja säännöt, joita lapset mielikuvitustasolla käsittelevät rooleissa toimiessaan. Tätä sisältöä ymmärtääksemme on tutkittava leikki-teemoja, aiheita ja leikki-idea. (Helenius 1982, 35; Helenius 1993, 41.) Se, mitä rooleja lapsi valitsee, ilmentää hänen henkilökohtaisia mieltymyksiään. Se, millaisiin rooleihin lapsi leikki-ryhmässään toistuvasti joutuu, kuvastaa hänen asemaansa vertaistensa parissa. (Helenius

1993, 36.) Roolileikki jatkuu pitkälle kouluikään sääntöleikkien suuntaan kehittyvinä ryhmäleikkeinä. (Helenius 1993, 41.)

Lapsi havaitsee jo varhaisessa vaiheessa vanhempiensa eroavaisuudet. Näin lapsi oppii roolin merkityksiä ja tiedostamaan myös oman sukupuolisuutensa. Vanhempien käyttäytymistä matkitaan eri tilanteissa, kokeillaan eri rooleihin asettumista ja totutellaan siihen rooliin, joka koetaan omaksi. Roolien harjoittelu jatkuu tietysti läpi koko elämän, mutta pohja sille saadaan kotoa. Rooleihin liittyvät asiat ovat merkityksekkäitä myös lapsen suvaitsevuuksien kehitykselle. Jos vanhemmat ovat ahdasmielisiä ja tuomitsevat lapsen rooleista ne, jotka kokevat mielestään väärinä, vaikuttaa se lapsenkin maailmankuvan kehityksen suuntaan negatiivisesti. Avoimuus ja suvaitsevaisuus vanhempien taholta vaikuttavat positiivisesti myös lapseen. (Helenius 1993, 41–43.)

Launer on määritellyt roolin käsitteen seuraavasti: rooli on lapsen samaistumista leikin ulkopuolisen toiminnan edustajaan esim. ilmiöön, henkilöön, eläimeen (Helenius 1982, 36). Härkönen on esittänyt luennollaan, että tämän lisäksi rooli voi esittää eläintä, kasvia, esinettä tai luonnonilmiötä Samanaikaisesti lapsella on toive ja valmius toimia esikuvansa mukaisesti. Tietojen ja henkilökohtaisten kokemusten johdosta rooliin sisältyvän toiminnan ajatuksellinen suunnitelma on erilainen lapsen toiminnassa. Leikkejä, joissa lapsen ottama rooli on etusijalla, kutsutaan roolileikeiksi. (Helenius 1982, 36.)

Yhteisessä roolileikissä roolin esittäminen on sosiaalinen aktiviteetti siinä mielessä, että leikiryhmässä olevat lapset ovat yhteensopivien roolien kautta suhteessa toisiinsa näytelmällisessä teemassa. Nämä roolit voivat olla vastavuoroisia siten, että ne heijastavat toisiaan täydentäviä sosiaalisia suhteita, kuten vanhempi-lapsi, tarjoilija-ruokailija, lääkäri-potilas. Toiminnallisia siten, että roolin esittäminen ei ole riippuvainen erityisestä vastapuolesta, esimerkiksi leikissä, jossa palomiehet sammuttavat tulipalon. (Hännikäinen 1992, 19.)

Roolileikin valtakausi alkaa kolmannen ikävuoden tienoilla ja jatkuu esikouluiän loppuun. Lapsi elää vaihetta, jossa kieli kehittyy nopeasti, ja neljäntenä ikävuotena kyetään aiempaa parhaimpaan vuorovaikutuspuheluun muiden lasten kanssa, kun aikaisemmin. Leikissä siirrytäänkin yhä enemmän kielelliselle tasolle kun lapsi alkaa ennen varsinaista tekojen suorittamista välittää kielellisesti leikin ideaa. Leikeistä tulee pitkäkestoisempia. (Jokitalo 2000, 16–17.)

Tytöille järjestetään mahdollisuus roolinottoon usein nukkeleikkien ja hoivatoimiin ohjaamisen muodossa, pojille annetaan auto tai traktori, mutta ei selviä lisävälineitä jotka ohjaisivat rooliin. Tytöt leikkivät roolileikkejä enemmän kuin pojat, pojat taas rakentelevat tyttöjä enemmän. Aikuisen tulisi mahdollistaa kaikkien lasten seikkailemisen leikeissä, jotka eivät välttämättä ole sukupuolisidonnaisia. Roolileikkitoiminnan muodostumisen hahmottaminen auttaa näkemään leikkiin vaikuttavia seikkoja. (Jokitalo 2000, 16–17.)

Roolileikkitoiminnassa tekijä on lapsiryhmä. Suunnitelma, juonet, roolit, kuvitellut tilanteet ja leikkikalut ovat toiminnan välineitä eli työkaluja ja roolileikissä olevien ihmisten väliset suhteet ovat toiminnan kohteena. Lapsen elämän merkityksellinen todellisuus antaa roolileikkeihin aiheet ja toimintasisällöt. Roolileikin toiminnot eivät ole yksittäisiä operaatioita, vaan ne sitoutuvat leikkijän omaksumaan rooliin. Roolit perustuvat leikin ideaan. (Jokitalo 2000, 16–17.)

3.2.2 Piirtäminen esikouluikäisen maailmassa

Mahdolliset häiriöt lapsen tunne-elämän kehityksessä heijastuvat hänen leikeissään. Psykologien yhtenä keinona selvittää lapsen ongelmia on erilaisten kuvallisten testien käyttäminen. Tällaisia ovat esim. lapsen omien piirustusten analysointi ja lapsen tulkinnat valmiista kuvista. Tällä tavoin on päästy selvittämään esimerkiksi lapsen kohdistuneita seksuaalisen hyväksikäytön aiheuttamia tunne-elämän häiriöitä. Leikeissä lapsi pääsee opettelemaan sitäkin, miten hänen itsensä tulisi suhtautua omiin tunteisiinsa, niin pelkoihin ja masennustiloihin, rakkauten tunteisiin kuin erilaisiin kiinnostuksen kohteisiin. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Iso lapsi, pieni koululainen. Lapsi eri ikävuosina 6-7 v.)

Kolmannessa vaiheessa, ikävuosina 5-7, lapsi nimeää jo etukäteen, mitä hän aikoo piirtää. Viidennen ikävuoden vaiheilla lapsi alkaa piirtää neliöiden lisäksi kolmioita. Tällöin alkaa esiintyä myös arvoperspektiiviä: se, mikä juuri piirroksen tekohetkellä on tärkeää, piirretään isoksi. Viisivuotiaana värit tulevat voimakkaasti mukaan piirtämiseen. Väri on aina sielullinen elementti ja kuvaus tunteesta. Jokaisella lapsella onkin oma väriskaala, omat iloiset ja surulliset värinsä. Kuusivuotiaana lapsen kuviin tulee lisäksi mukaan symmetria ja ihmishahmon

piirtämiseen profiilikuva. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Iso lapsi, pieni koululainen. Lapsi eri ikävuosina 6-7 v.)

Seitsemään ikävuoteen saakka lapsen tulisi saada kasvaa rauhassa ja muotoilla vapaasti itseään. Piirroksissaan hänen ei tulisi päästä mihinkään ulkoapäin annettuun tavoitteeseen. Aikuisten ei tulisi häiritä lapsen spontaania piirtämistä esimerkiksi kyselemällä ”hei, mihin olet unohtanut jalat tuosta kuvasta” tai ”eihän aurinko tuollaiselta näytä”. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Iso lapsi, pieni koululainen. Lapsi eri ikävuosina 6-7 v.)

Piirtäessään lapsi luo suhdetta maailmaan. Muotojen piirtäminen herättää häntä näkemään. Näkeminen voi ulottua hyvinkin syvälle sielunelämän alueille. Muotojen piirtämisellä, viivan tietoisella hahmottamisen tavoittelulla on myös lapsen kokonaisuutta selkeyttävä ja jäsentävä vaikutus. Lapsen kasvatuksessa piirtäminen voi hyödyntää oppimista, koska se mahdollistaa asioiden ymmärtämisen, valinnan ja organisoinnin kautta. Piirros kehittyy keinoksi organisoida kokemuksia ja kommunikoida omia kokemuksia. Piirtämisen tuottamisvaiheessa lapsi toteuttaa itseään. Lapsi antaa tällöin havainnoilleen, kokemuksilleen ja ideoilleen konkreetin muodon yhdistelemällä niitä. Aikuisen tehtävänä on luoda puitteet, jotka herättävät lapsessa innostuksen eläytyä näkemäänsä, kuulemaansa ja kokemaansa. Tämä rikastuttaa lapsen mielikuvitusta. (Luhtala 2000, 26–27.)

Lapsen taidot etenevät nopeasti. Värit ovat lapselle tuttuja, mutta värien valintaan ei välttämättä vaikuta kuvatun kohteen todelliset värit, vaan lapsi saattaa käyttää yleensä mieleisintä väriään tai lähinnä käytössä olevaa väriä. Keskustelu on tärkeää lapsen kehityksen kannalta. Lasten piirroksista virinnyt keskustelu on lapselle hyväksi, kun osapuolet ovat kiinnostuneita käymään keskustelusta. (Luhtala 2000, 26–27.)

Esikoulussa lapselle annetaan monia mahdollisuuksia työskennellä kuvien kanssa. Kuvan luominen asetetaan harvemmin suurempaan yhteyteen, mikä osoittaa, että aikuiset lapsen ympäristössä huomaavat ja käsittävät, että lapsi kuvillaan pyrkii kertomaan jotain. Sellaiset kuvat joita lapsi tekee oma-aloitteisesti, kertoo kuvan tekijästä. Lapsen ajatukset ja kokemukset tulevat kuvissa hyvin ilmaistuksi. Kuva on yksi ilmaisutapa, jota ei voida ilmaista sanoilla. Lasten piirtäminen on enemmän kuin vain töhertelyä. (Luhtala 2000, 26–27.)

3.3 Esikouluikäinen ja ympäristö

Oppimisympäristöön kuuluvat ympäristön fyysiset ominaisuudet, pedagogiset ominaisuudet, ympäristön ja yksilön vuorovaikutus ja kommunikointi sekä se, miten tämä oppimisympäristö on järjestetty. Ei ole samantekevää, muunnellaanko vain ympäristön fyysisiä tai pedagogisia ominaisuuksia vai kiinnitetäänkö huomio myös lapsen ja lapsiryhmän sekä lapsen ja aikuisen vuorovaikutukseen ja kommunikoinnin muotoihin. Aikuisen tehtävä on luoda oppimista tukeva ja oppimisen kannalta toimiva ympäristö. Hyvän oppimisympäristön tulisi vastata lasten kehityksellistä tasoa ja antaa haasteita kehityksen eteenpäin viemiseksi. Ympäristön tulee herättää lasten mielenkiinto uusien asioiden tutkimiseen ja ongelmien ratkaisemiseen ja sen tulee tarjota keinoja, tukea ja ohjausta lapsen ajattelun kehittämiseen. (Kaila & Lauri 1992, 20–32.)

Ympäristöllä on vaikutus lapsen kasvuun ja kehitykseen. Ympäristöllä tarkoitetaan kulttuuria, jossa lapsi elää, samoin lapsen sosiaalista ympäristöä sekä perhettä ja muuta arkipäivän ympäristöä. Myös tunneilmapiiri kuuluu ympäristöön, eli se millaisia tunteita lapsen ympärillä näytetään ja millaisia tunteita lapselle sallitaan. Jokaisen lapsen kasvuun ja kehitykseen kuuluu myös oman aktiivisuus. Lapsuudessa jokainen yksilö harjoittelee omaa aktiivisuutta, kun hän tutkii, ihmettelee ja etsii omia mielenkiinnon kohteita. (Kurvinen, Neuvonen, Vartiainen, Vihunen, Vilen & Siven 2006, 133.)

Ympäristö antaa lapselle viestejä ja vihjeitä siitä, kuinka hyväksyttynä tai ei-hyväksyttynä hän alkaa pitää itsestään. Ympäristöstä saadut sosiaaliset kokemukset houkuttelevat vuorovaikutukseen toisen kanssa. Juuri näissä vuorovaikutustilanteissa lapsi harjoittaa sosiaalisia taitojaan. (Lummelahti 1995, 54.)

Turvallisuus on hyvän olon tunnetta ja turvallisuutta suhteessa maailmaan ja ympäristöön. Ei yksistään pelkotapahtumat, vaan myös huolten sisällöt kuvastavat lapsen kehitysympäristön adaptaatioita, jossa lapset kehittyvät. Koska, siihen millaisia pelkoja lapsen mieli synnyttää, vaikuttaa perinnöllisten tekijöiden lisäksi ympäristöön. On tärkeä tiedostaa ne tekijät, jotka nyky-yhteiskunnassa luovat uusia pelkoja ja niiden myötä turvattomuutta ja lasten lisääntyvää pahoinvointia. Kun tiedämme tosiasioita, olemme kykenevämpiä kontrolloimaan tilanteita ja tapahtumia lasten elämässä. Kuuntelemalla lapsia heidän huolissaan, voidaan lapsille tuottaa

turvallisuutta ja uskallusta siihen, että he olisivat kykenevämpiä jakamaan pelottavia asioita elämässään (Goleman 1997, 18–19.)

Oppiminen alkaa ihmettelystä ja havaintojen teosta. Tutkimisen ja kokeilemisen avulla lapsi oppii tiedostamaan ja arvostamaan oman toimintansa vaikutuksia ympäristöönsä. Hän ottaa vastuuta omasta ja muiden hyvinvoinnista, ymmärtää luonnon ja sen monimuotoisuuden sekä kulttuuriperinnön säilymisen tärkeyden. (Goleman 1997, 18–20.)

Kun lapsi sitten löytää myös kodin ulkopuolelta uusia leikkitovereita, pääsee hän harjoittelemaan sosiaalisia taitoja. Yhdessä tekeminen auttaa lasta ymmärtämään sosiaalisten kontaktien merkitystä. Kun kaksi tai useampi erilaisesta perhe ympäristöstä olevaa lasta jakaa keskenään jo oppimiaan taitoja ja kokemuksia, syntyy jokaiselle heistä uusia, laajempia elämyksiä ja kun he vertailevat leikeissään omia kokemuksiaan he oppivat ymmärtämään myös erilaisuutta. Kotoa opitut arvot ja asenteet muokkautuvat sen mukaan, miten paljon muiden oppimat asiat poikkeavat omista. Kavereiden kesken syntyy ryhmä, jolla on omat sääntönsä ja rajansa. (Goleman 1997, 18–20.)

Lapsen sosiaalinen alkupääoma koostuu hänen kasvu ympäristöönsä vaikuttavista tekijöistä, kuten arvoista ja normeista, yhteisön tuesta, sosiaalisista verkostoista ja luottamuksesta. Sosiaalinen ja kulttuurinen pääoma karttuvat vastavuoroisesti ja hyvien olosuhteiden vallitessa yksilö saa niistä suotuisia kasvun aineksia. Leikkimällä oppimisessa korostuu prosessi, jossa lapsi hahmottelee itselleen vähitellen sosiaalisen kartan, joka ohjaa häntä valitsemaan sopivat leikkitoverit ja sopivan paikan kulloisellekin toiminnalle ja leikille (Goleman 1997, 58.)

4 PELKO

Pelko on ihmisen tärkeimpiä itsesäilytysmekanismeja. Pelon tunne suojaa yksilöä vahingoittamasta itseään ja edistää käyttämään voimavarojaan järkevästi. Varhaislapsuudessa reagointi uhkaaviin tilanteisiin on impulsiivista. Lapsen kasvaessa hän pystyy kontrolloimaan itseään paremmin ja tätä kautta suhtautumaan vaaroihin kypsemmin ja järkevämmiin. Pienellä lapsella on paljon epärealistisia pelkoja, jotka muuttuvat iän myötä realistisemmiksi. (Wolman 1979, 19–19.)

4.1 Esikouluikäisen pelko

Sen, millaisia lasten pelot ovat, on huomattu olevan selkeästi yhteydessä heidän ikäänsä. Varhaisimpia pelon kohteita ovat tavallisimmin pimeä, yksin jääminen, vieraat asiat ja tilanteet. Lapsi oppii kokemustensa kautta erottelemaan realistiset ja epärealistiset pelonaiheuttajat. Esikouluikäisellä pelon selviytymiskeinot ovat vielä puutteelliset, joten lapsen pelkokokemukseen sisältyy voimattomuuden ja avuttomuuden tunteita (Kirmanen 2000, 39–96.)

Pelko voi syntyä pienestä pettymyksestä, esimerkiksi jos lapsi epäonnistuu jossakin tehtävässä ja saa pelkästään moitteita. Tästä epäonnistumisesta jää mieleen epävarmuus ja pelko – ehkä jopa kaikkea uuttakin kohtaan. Pelko voi myös syntyä suuresta katastrofista (Veerenkivi 1990, 47.)

Lapsen varttuessa pelot muuttuvat realistisemmiksi. Kouluikäisillä lapsilla on nuorempia enemmän omaan ja läheisten terveyteen sekä tulevaisuuteen liittyviä pelkoja. Lapsilla voi olla myös kouluun liittyvää pelkoa. Tutkimuksissa on havaittu, että kaiken kaikkiaan lasten pelot vähenevät, kun lapsi kasvaa. (Veerenkivi 1990, 50.)

Lasten luonteissa ja temperamenteissa on eroja. Toiset lapset ovat herkempiä ja pelkäävät useammin kuin toiset. Temperamentin lisäksi myös älykkyydellä on havaittu olevan yhteys pelkojen esiintymiseen. Selitys voi olla se, että älykkäät lapset alkavat pelätä varsin nuorina, koska he tiedostavat vaarojen mahdollisuudet toisia herkemmin. (Veerenkivi 1990, 46.)

Kun lapsi ajattelee pelottavia ajatuksia, pelon tunne vahvistuu ja elimistön pelkoreaktiot voimistuvat. Pelkäävän lapsen sydän voi tykyttää kiivaasti, hän voi hikoilla tai vatsa voi olla kipeä. Pelästyessään lapsi voi itkeä, täristä, juosta pakoon, piiloutua ja etsiä turvaa tutusta aikuisesta. (Kirmanen 2000, 39-96.)

4.2 Esikouluikäisen pelkojen lievittäminen

Ennako-ohjaus lieventää lapsen epätietoisuutta tulevaa neuvolakäyntiä kohtaan. Ennakoon valmistettu lapsi selviytyy paremmin toimenpiteestä, hallitsee kipunsa paremmin ja on yhteistyökykyisempi. Ennako-ohjauksessa on tärkeää, että lapsi saa itse osallistua tapahtumaan aktiivisesti kyselemällä, eikä hänelle vain kerrota tosiasioita kaavamaisesti. Lapselle on annettava mahdollisuus kyselemiseen ja vastausten saamiseen. Lapsella ei ole niinkään tärkeää ennako-ohjauksen sisältö ja ohjelmatapa. Tärkeämpää on tilanteen mukavuus, välittömyys ja avoimuus. (Finne & Holopainen 1991, 14.)

Keskustelun, rohkaisun ja ennako-ohjauksen avulla voidaan lisätä lapsen tietoja neuvolakäyntiin liittyvissä asioissa ja luoda lapselle turvallisuudentunnetta ja sitä kautta vahvistaa lapsen hallinnan- ja eheydentunnetta. Hallinnan ja eheydentunne vähentää kivun ja pelon kokemista. Lapselle tärkeintä ohjaustilanteessa on ilmapiiri ja avoimuus (Laamanen & Löytynoja 1996, 24.)

Lapsen kanssa voidaan keskustella tulevasta neuvolakäynnistä, jotta lapsi saa todenmukaista tietoa tulevasta tilanteesta. Keskusteltaessa lapsen kanssa on hyvin tärkeää ymmärtää lapsen ajattelutapa. Lapsi ajattelee hyvin konkreettisesti, ja on hyvin tärkeää, että lapsi rakentaa omista lähtökohdistaan suhdetta ympäristöönsä. Ohjauksen on oltava tarpeeksi konkreettista ja yksinkertaista. (Karila 1985, 24.)

Neuvolakäymisen kertomisen rinnalla voidaan käyttää myös toiminnallisempia ennako-ohjausmenetelmiä, kuten leikkiä ja lukemista. Myöhäisessä leikki-iässä roolileikit ovat parhaita tapoja harjoitella yhteistoimintaa. Roolileikkejä lapset käyttävät välineenä eläessään uudestaan kokemiaan tapahtumia ja ihmissuhteita. Tilanteisiin on voinut liittyä tunteita, joita lapsi purkaa leikkiessään. Leikkien avulla lapset harjoittelevat todellisuutta. Näin lapsi siirtyy maagisesta ajattelutavasta kohti aikuismaista ajattelutapaa. Vapaassa leikki-tilanteessa lapset kokeilevat erilaisia ajattelu ja selitystapoja, ja näin he oppivat todellisuutta. Leikki on käyttökeli-

poinen keino lieventää neuvolapelkoa. Mitä enemmän lapset pyrkivät leikkiessään tietyn tarkoituksen toteuttamiseen, sitä enemmän he myös ponnistelevat voittaakseen toimiessaan ilmenevät ongelmat. (Christen & Lauren 1985, 66.)

Esikouluikäinen leikkii roolileikkejä, joten neuvolatilanteisiin ja neuvolatyöntekijän roolin samaistuminen on mahdollista. Lapsi voi oppia ymmärtämään neuvolakäynnin merkitystä selittäessään neuvolassa tapahtuvia hoitotoimenpiteitä ja käynnin kulkua toiselle lapselle. Näin lapsi sisäistää tilanteen ja tietää mitä siinä tapahtuu, varsinkin jos aikuinen on ohjannut tilannetta ja tilanteen kulkua. Aikuinen voi kertoa leikkitilanteessa lapselle neuvolakäyntiin liittyviä asioita. Näin ohjaustilanne syntyy luontevasti, eikä lapsi koe olevansa pelkästään opetuksen kohde. Lapsi voi myös neuvolakäynnin jälkeen leikkien käydä läpi kokemaansa tilannetta. (Laamanen & Löytynoja 1996, 23.)

Lapsen ohjaaminen ennen kivuliasta tai uutta toimenpidettä ja tilannetta on tärkeää. Lapsi voi jäsentää tulevan tilanteen ja muodostaa realistisen mielikuvan tulevasta tilanteesta. Lisäksi lapsen on hyvä saada tarkentaa kysymyksillään annettua tietoa. Aikuisten vaikutus ja ohjaus on oleellinen lapsen neuvolapelon ja hoitomyönteisyyden muodostumisessa. Neuvolakäyntiin liittyy jännitystä, jonka lieventämiseen tarvitaan aikuisen ohjausta. (Laamanen & Löytynoja 1996, 60–63.)

5 ESIKOULUIKÄISEN LAPSEN TUKEMINEN OHJAUKSEN AVULLA

Lapsen tai nuoren kasvu, ohjaus ja kuntoutus tapahtuvat aina vuorovaikutustilanteessa, jossa pätevät samat perusperiaatteet tapahtuipa kasvatus, ohjaus tai kuntoutus oman vanhemman tai muun aikuisen toimesta. Perheessä pääpaino on emotionaalisella kehityksellä, primääreillä suhteilla ja henkilökohtaisella huomiolla. (Karjalainen & Kasurinen 2006, 47.)

Ohjaajan osuus lapsen oppimisprosessissa on keskeinen, sillä hyvä opetus edistää oppimista. Opettajan tehtävänä on auttaa lasta oppimisprosessin hallinnassa ottamalla vastuuta lapsen oppimisesta asettamalla tavoitteita, suunnittelemalla, arvioimalla ja kiinnittämällä lapsen huomiota olennaisiin asioihin luovuttaen vähitellen vastuuta lapselle kunnes lapsi sisäistää säätelymekanismin ja pystyy itsenäisiin suorituksiin. (Karjalainen & Kasurinen 2006, 13.)

Kuusivuotiaan lempipuuhaa on koululeikki. Siinä apuna toimivat puuhakirjat ja esikoulutehtävät. Lapsi oppii kirjoittamaan oman nimensä, osoitteensa ja puhelinnumeron vanhemman opastuksella. Koululeikin avulla lapsi oppii ottamaan muita huomioon ja istumaan paikallaan. Usein kiinnostus koulua kohtaan innostaa lukemaan ja kirjoittamaan. (Litja & Oinonen 2000, 121–122.)

Tämänikäinen kuuntelee ja lukee mielellään satuja ja katselee tietokirjoja. Lukemaan ja kirjoittamaan oppimista helpottavat kirjoitetun kielen näkeminen, hyvä sanavarasto ja aakkosten osaaminen. Muotojen tunnistamis- ja yhdistämistehtävät palapelien avulla, riittäminen, kirjainleikit, oman nimen etsiminen muun tekstin joukosta ja muistipelit tukevat lukemisvalmiuksia. Oppiakseen kirjoittamaan lapsi tarvitsee riittävää sorminäppäryyttä. Kädentaitoja voidaan harjoittaa askartelun, ompelun ja piirtämisen avulla. (Tukea vanhemmille.2005. Netcon Oy.) Oppimisen tulee tapahtua lapsen ehdoilla, jotta alkava koulu säilyttää mielekkyytensä. Tämän ikäinen kaipaa malleja tekemiselleen. Tärkeä on kokea onnistumista tekemisestään. (Litja & Oinonen 2000, 121–122.)

Hyvin suunniteltu aihepiiri ja aihepiiriin johdattaminen, jossa käytetään hyväksi lasten asiantuntijuutta ja liitetään opittava asia lapsen aikaisempiin kokemuksiin. Ohjaajan tulee itse olla innostunut asiasta ja luoda onnistumisen kokemuksia lapsille huolehtimalla turvallisesta oppimisilmapiiristä ja suunnittelemalla oppimisympäristön tilat, materiaalit, välineet, aika oppimista tukevaksi kokonaisuudeksi. Opetuksessa tulee tehdä tiedettäväksi, mitä tehtävään sisäl-

tyy ja mitkä ovat suorittamisen kriteerit antamalla mielikuvia toiminnan tavoitteista ja päämäärästä sekä varmistettava, että lapsi on ymmärtänyt annetun tehtävän. Opetuksen ajan on seurattava ja ohjattava lapsen oppimista tekemällä lapselle ajattelua edistäviä prosessikysymyksiä, vaatimalla perusteluja sekä yhdistelemällä asioita jo aikaisemmin opittuun keskittyen kuitenkin prosessiin eikä lapsen antamiin vastauksiin. Lasten kanssa tulee keskustella työn suorittamisesta, on annettava palautetta lapselle sekä arvioitava oppimista yhdessä lapsen kanssa. (Kaila & Lauri 1992, 20–32.)

Aikuinen rakentaa tuokion huomioiden lasten kehitystason sekä aiemmat tiedot ja kokemukset. Hän suunnittelee toiminnan tavoitteet, sisällöt ja menetelmät, tilan sekä materiaalit. Aikuinen virittää lapsissa halun toimia ja ohjaa heitä suunnitelman suuntaan. Hän pyrkii huomioimaan lasten ilmaisemat mielenkiinnon kohteet ja muuttamaan ohjaustaan ja suunnitelmiaan lasten näkökulman suuntaisesti. Lasten työskennellessä aikuinen havainnoi lasten oppimista ja vireystilaa sekä kannustaa heitä. Lapset voivat työskennellä tuokiolla aktiivisesti tai keskittyä vastaanottamaan kuulemaansa ja näkemäänsä. On hyvä jakaa lapset pienempiin ryhmiin, jolloin tulisi huomioida lasten ikä, kehitystaso, tiedot ja taidot. (Kaila & Lauri 1992, 21.)

Opettamis- ja oppimisprosessin variaatiot voivat tuottaa useampia erilaisia tuokion rakennelmalleja, joissa toiminta ja opetus tai ohjaus vaihtelee vuorottelevasti tai toistuvasti tai yhdenytymen. Variaatiot ovat pääpiirteissään seuraavat: 1) opetus ja toiminta, 2) pelkkä opetusosa, 3) pelkkä toimintaosa, 4) opetus, toiminta ja opetus, 5) toiminta ja opetus sekä 6) toiminta, opetus ja toiminta. Yleisoppikirjat eivät viittaa näihin malleihin, vaan noudattavat yleisimmin rakennetta opetus ja toiminta. Siihen viittaa myös usein käytetty käsite opetus- ja toimintatuokiot (Päivähoidon kasvatustavoitekomitean mietintö 1980, 31, 185–191.)

6 OPINNÄYTETYÖN TAVOITE JA TARKOITUS

Tavoitteena on tehdä ohjausmateriaali, jonka avulla Kajaanin ammattikorkeakoulun oppimisneuvolassa voidaan ohjata esikouluikäisiä lapsia hallitsemaan neuvolapelkoja. Ohjausmateriaali käytetään Kajaanin ammattikorkeakoulun oppimisneuvolassa esikoululaisten terveyskoulussa.

Opinnäytetyömme tarkoitus on auttaa Kajaanin ammattikorkeakoulun oppimisneuvolan työntekijöitä ohjaamaan ja lieventämään esikouluikäisen lapsen neuvolapelkoja. Opiskelijat ja terveydenhoitaja saavat ohjausmateriaalista työvälineen ryhmätyöskentelyyn. Tämä opinnäytetyö auttaa oppimisneuvolan työntekijöitä työssään. Tarkoituksena on myös kehittää oppimisneuvolaa. Opinnäytetyötämme voi hyödyntää soveltavin osin lastenneuvoloissa.

Opinnäytetyömme valmentaa lapsia pelkojen käsittelyssä ja niiden vastaanottamisessa. Ohjausmateriaalin sisällön luomiseksi käytämme aikaisempia tutkimuksia ja kirjallisuutta, jossa käsitellään lapsen pelkoja yleisesti ja sitä, miten lapsen pelkoja lievennetään.

Ohjausmateriaalin sisällön luomiseksi käytämme apuna seuraavia kysymyksiä:

1. Minkälaisia pelkoja lapsella on neuvolaan mentäessä?
2. Miten lapsen pelkoja voidaan neuvolassa lieventää?

7 OHJAUSMATERIAALIN SUUNNITTELU

Seuraavissa osioissa kerromme opinnäytetyömme tuotteistamisprosessista. Käymme läpi ohjausmateriaalin suunnittelun ja toteutuksen eri vaiheet, pohdimme sisältöä sekä kansion tekemisen vaiheita. Osiossa on myös tuotteistamisprosessin aikana tehtyjen ratkaisujen pohdintaa.

7.2 Tuotteen suunnittelu ja toteutus

Opinnäytetyön suunnittelun aloitimme syksyllä 2007, jolloin saimme alustavan idean opinnäytetyömme aiheesta. Kiinnostuksemme aiheeseen syntyi omista kokemuksistamme sekä osaksi havaitsemistamme ongelmista käyttäessämme lastamme neuvolassa. Valittuamme aiheen kävimme tapaamassa työn tilaajia, jotka kertoivat meille Kajaanin ammattikorkeakoulun oppimisneuvolasta ja sen toiminnasta. Kävimme työn tilaajien kanssa läpi, mitä he opinnäytetyöltä haluavat. Suunnitelman alkuvaiheessa perehdyimme aiheeseen liittyvään kirjallisuuteen. Halusimme tietää, löytyykö aiheeseen teoreettista tietoa riittävästi esimerkiksi lastenpeleista. Totesimme, että tietoa löytyi riittävästi, näin ollen meidän ei ollut tarkoituksen mukaisista tehdä esimerkiksi haastattelu koskien lastenpelkoja.

Aiheanalyysi esityksen jälkeen lähdimme aukaisemaan teoreettisesti, mitä tuotteistettu kehittämisprosessi tarkoittaa. Kun olimme sisäistäneet tämän asian, kävimme tapaamassa työn tilaajia. Heidän kanssaan keskustelimme, mitä ohjausmateriaali pitäisi sisällään ja minkälaisia toiveita heillä olisi. Aiheanalyysin jälkeen aloimme kerätä teorian tietoa eli suunnitella teoreettisia lähtökohtia. Avainsanoiksi nousivat neuvola, pelot, esikouluikäinen, ohjaus ja neuvola.

Kirjallisuudesta saadun tiedon kautta aloimme jäsentää teoriittista viitekehystä. Sen pohjalta aloimme suunnitella ohjauskansiota. Kävimme tapaamassa työn tilaajia, koska halusimme tietää heidän toiveistaan kansion sisällön luomiseen. Keskusteltuamme työn tilaajien kanssa ja perehdyttyämme teorian tietoon päätimme ohjauskansion sisällöstä.

Suunnittelimme ohjauskansion mallin aluksi opetustapahtumamallin pohjalle. Ensimmäisen suunnitelma version mukaan ohjaustapahtumassa olisi ollut Kajaanin ammattikorkeakoulun

oppimisneuvolan tilojen esittely, diaesitys, leikit ja palautekeskustelu. Kyseessä on kuitenkin esikouluikäiset lapset, joten päädyimme tekemään esittelyvideon.

Ohjaustapahtuman kesto on 45 minuuttia. Ohjauskansio koostuu neljästä eri osa-alueesta, joita ovat video, tutustuminen Kajaanin ammattikorkeakoulun oppimisneuvolan tiloihin, leikkiminen ja lopetus.

7.3 Tuotteen sisältö

Aluksi lapsille näytetään video, joka on kuvattu neuvolassa. Videossa näytetään esikouluikäisen lapsen neuvolakäynti, mitä siellä tehdään, mitä välineitä terveydenhoitaja tarvitsee tarkastusta tehdessään ja mikä rooli esikoululaisella neuvolatarkastuksessa on. Videon jälkeen lapset lähtevät tutustumaan ohjaajan kanssa Kajaanin ammattikorkeakoulun oppimisneuvolan tiloihin ja tavaroihin. Tämän jälkeen lapset alkavat leikkiä neuvolaleikkiä ohjaajan avustamana. Leikin jälkeen lapset saavat kertoa, mitä ajatuksia ja kysymyksiä ohjaustapahtuman. Lapset saavat purkaa ajatuksiaan piirtämisen avulla. Kansiossa on kerrottu miksi lapsien kannattaa käsitellä päivän tapahtumia ja ajatuksia leikin ja piirtämisen kautta. Piirtämiseen ja roolileikkiin tarvittavat välineet ja ohjeet löytyvät kansioista. Kansiossa on myös ohjeet oppimisneuvolan esittelyyn. (Liite 3.)

8 OHJAUSMATERIAALI OPPIMISNEUVOLAAN

Ohjausmateriaali työstettiin ohjauskansioksi. Ohjaustapahtuma on pituudeltaan 45 minuuttia. Ohjauskansio koostuu neljästä eri osa alueesta, joita ovat video, tutustuminen Kajaanin ammattikorkeakoulun oppimisneuvolan tiloihin, leikkiminen ja lopetus. Ohjauskansiossa käytämme Kajaanin ammattikorkeakoulun oppimisneuvolan logoa ja Kajaanin ammattikorkeakoulun värejä, jotka ovat valkoinen ja vihreä.

Videon pituus on kahdeksan minuuttia. Videon pituus on määritelty esikoululaisen iän ja kehityksen mukaan. Esikouluikäinen ei jaksakaan keskittyä katsomaan ja samalla sisäistämään katsoomaansa, jos videon pituus olisi pitempi. Video tekee aiheesta myös paljon mielenkiintoisemman, kuin esim. asiasta kertominen. Lasten mielenkiinnon herättäminen aiheeseen on videon avulla helpompaa.

Video kertoo esikouluikäisen Markuksen neuvolakäynnin sisällön. Videon kuvaaminen alkaa Markuksen kotoa, kun äiti kertoo Markukselle lähdöstä neuvolaan. Seuraavaksi kuvataan puukeutuminen, jossa on otettu myös lähikuvia esim. käsineestä. Nämä lähikuvat ja erilaiset kuvauskulmat tekevät videosta mielenkiintoisen. Neuvolaan lähteminen ja neuvolaan saapuminen on kuvattu seuraavaksi. Neuvolaan saavuttaessa on videoon otettu kuva neivolakyltistä. Ennen kuin terveydenhoitaja kutsuu Markuksen esikoulutarkastukseen, kuvaamme, kun Markus riisuu ulkovaatteensa ja odottaa äitinsä kanssa pääsyä terveydenhoitajan huoneeseen. Videon suurin osuus on kuvattu terveydenhoitajan huoneessa, missä terveydenhoitaja tekee esikoulutarkastuksen. Terveydenhoitaja mittaa Markuksen painon, pituuden ja verenpaineen. Videolla kaikista välineistä on otettu lähikuva. Nämä kuvat auttavat lapsia hahmottamaan minkälaisilla välineillä mikäkin tutkimus suoritetaan. Rokotusvälineistä on myös otettu lähikuva. Rokotusten pistäminen on kuvattu etäältä, jotta esikoululaiset saisivat kokonaiskuvan tapahtumasta. Videon puolesta välissä herätellään esikoululaisten mielenkiintoa videon katselemiseen pyytämällä esikoululaisia sanomaan ääneen terveydenhoitajan lukeman lauseen. Video lopussa kuvataan Markuksen ja äidin lähtemistä neuvolasta pois.

Videon jälkeen esikoululaiset tutustuvat yhdessä ohjaajien kanssa Kajaanin ammattikorkeakoulun oppimisneuvolan tiloihin. Ohjaaja esittelee tilat, näyttää neuvolan välineitä, kertoo tiloista ja siitä, mitä ne pitävät sisällään. Toinen ohjaajista huolehtii, että lapset pysyvät yhdes-

sä eikä kukaan katoa joukosta. Esittelyn aikana esikoululaisille muodostuu kuva neuvolasta ja neuvolan välineistä.

Esittelykierroksen jälkeen esikoululaiset pääsevät leikkimään roolileikkiä keskenään. Olemme teoriaosuudessa kertoneet, millä tavalla roolileikki vaikuttaa esikoululaisten ajatusmaailmaan ja kehitykseen. Ohjaaja kertoo esikoululaisille leikin säännöt. Toinen esikoululaisista on terveydenhoitaja ja toinen esikoululainen. Esikoululaiset saavat käyttöönsä verenpainemittarin, vaakaa, pituusmittarin ja leikki rokotteet. Ohjaaja kertoo milloin roolit vaihtuvat. Kokonaisuudessaan leikkiin on varattu aikaa 20 minuuttia siten, että ensin leikitään 10 minuuttia ja sitten vaihdetaan rooleja. Ohjaajat seuraavat esikoululaisten leikkiä ja tekevät samalla havainnointia leikistä.

Leikin loputtua ohjaaja pyytää esikoululaisia istumaan omille paikoilleen. Ohjaaja kiittää esikoululaisia osallistumisesta päivän tapahtumiin. Ohjaaja kertoo, että tunti on tullut päätökseen ja nyt lapsilla on mahdollisuus piirtää päivästä, sekä kysyä mieleen jääneitä kysymyksiä. Ohjaaja kerää esikoululaisten piirustukset talteen, jotta ne voidaan antaa esikouluun tai säilyttää Kajaanin ammattikorkeakoulun oppimisneuvolassa.

Kaikki menettelytavat on kerrottu teoriaosuudessa esikouluikäisen kehityksessä. Kertovassa osuudessa selviää, miksi ohjauskansioon on päädytty valitsemaan video, piirtäminen, leikki ja yhdessä oleminen.

9 POHDINTA

Seuraavaksi pohdimme opinnäytetyön ja tuotteen luotettavuutta, eettisyyttä, omaa ammatillista kehittymistä tulevaan ammattiin ja jatkotutkimusaiheita.

Opinnäytetyö on ammatillisessa kentässä käytännön toiminnan ohjeistamista, opastamista ja toiminnan järjestämistä. Opinnäytetyö voi olla esim. ammatilliseen käytäntöön suunnattu ohje, ohjeistus tai opastus. Opinnäytetyön toteutustapa voi olla kirja, kansio, vihko, opas cd-rom, kotisivut tai tapahtuma. Kuitenkin on tärkeää, että opinnäytetyössä yhdistyvät käytännön toteutus ja raportointi tutkimusviestinnän keinoin. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 9-10.)

9.1 Opinnäytetyön ja tuotteen luotettavuus

Opinnäytetyön validiteetin eli luotettavuuden arvioimista kohdistuu koko tutkimusprosessiin, prosessin eri vaiheisiin ja raportointiin. Luotettavuuden arvioinnissa ei ole tarkkoja määrittäjiä tai sääntöjä, koska jokainen tutkimus on ainutkertainen ja tilannesidonnainen. Luotettavuutta voidaan arvioida viiden kriteerin avulla. Näitä ovat uskottavuus, todeksi vahvistettavuus, merkityksellisyys, siirrettävyys ja kyllästeisyys. (Krause & Kiikkala 1996, 130.)

Opinnäytetyömme uskottavuus ilmenee siinä, että olemme perehtyneet aikaisempiin tutkimuksiin. Lähdeaineiston perusteella olemme muodostaneet opinnäytetyömme teoreettisen viitekehyksen ja tämän pohjalta rakentaneet ohjauskansion sisällön. Ohjauskansion luotettavuuden ja uskottavuuden kannalta nämä ovat tärkeitä asioita.

Videon tekemisessä olemme käyttäneet ystäväämme, joka on editoinut videon sekä opastanut meitä videon tekemisessä. Musiikin videoon on tehnyt ystävämme. Näin meidän ei tarvinnut hakea tekijänoikeuslupaa. Videon laatu on huono mikä huonontaa videon katsottavuutta ja luotettavuutta. Videon huono laatu ja häiritsevät taustäänet saattavat häiritä esikoululaisten keskittytymistä. Videossa huono laatu näkyy myös videossa esiintyvissä värinöissä kuvissa.

Nämä valinnat tuovat opinnäytetyöhömmä luotettavuutta Tuotteen luotettavuutta lisää myös se, että esikoululaisen neuvolakäynti on todellinen. Kuvausta ei ole harjoiteltu etukäteen. Kyseessä on aiheeseen kuuluva neuvolatarkastus. Kukaan kuvattavista ei ole saanut vuorosanoja tai ohjeita, kuinka toimia, vaan jokainen tilanne on tullut luonnollisena.

9.1 Opinnäytetyön eettisyys

Eettisyys näkyy jo opinnäytetyön aiheen valinnassa. Opinnäytetyön tekijöiden täytyy oasta perustella, mitä hyötyä tästä opinnäytetyöstä on. Aihe myös perustellaan, kenen tarpeisiin tutkimuksen on tarkoitus tulla. (Perustutkinnon opinnäytetyö. 2008. Verkkodokumentti. Kajaanin ammattikorkeakoulun sivusto.)

Työmme eettisyys näkyy lupahakemuksissa ja videon tekemisessä. Lupahakemukset on täytetty tarkasti, ja ne on toimitettu kaikille videon tekemiseen osallistuville. (LIITE 4/1 ja 4/2.) Videossa ei kerrota henkilöiden oikeita nimiä eikä paikkakunta tule esille videon sisällössä. Tämän vuoksi tuotteemme ei loukkaa kenenkään yksityisyyttä, mikä lisää työmme eettisyyttä.

9.2 Oman ammatillisen kehittymisen kasvua ja jatkotutkimusaiheita

Opinnäytetyömme tekeminen oli mielenkiintoista ja haastavaa. Tuotteistamisprosessi oli kuitenkin suuritöinen, sillä meillä ei ollut kokemusta tällaisen prosessin läpiviemisestä. Opinnäytetyön aikana mietimme aiheen vaihtamista perinteiseen tutkimukseen. Kuitenkin työtä tehdessämme olemme tulleet siihen tulokseen, että tuotteistamisprosessi on haastava ja opettava. Tulevaisuutta ajatellen tuotteistamisprosessi on nykypäivää myös työelämässä, joten opinnäytetyömme on hyödyllinen tulevaisuudessa työskennellessämme sosiaali- ja terveysalalla.

Opinnäytetyömme aikana huomasimme, kuinka tärkeää on perehtyä tuotteistamisprosessiin. Ajan suunnittelu ja käyttö ovat iso osa prosessia. Tuotteistamisprosessiin kuuluu monta eri vaihetta, joten työn organisointi ja suunnittelu on tehtävä hyvissä ajoin ja noudettava laadit-

tua aikataulua. Näin ollen opimme työn kautta ajankäytön, suunnittelun ja organisoinnin tärkeyden.

Opinnäytetyön aihetta miettiessä kiinnostuimme molemmat Kajaanin ammattikorkeakoulun oppimisneuvolan terveystieteiden ja erityisesti esikouluikäisten neuvola-peloista. Meillä molemmilla on esikouluikäiset lapset ja olemme nähneet ja kokeneet kuinka haastavia neuvola-käynnit voivat olla. Halusimme molemmat tutkia aihetta, sekä löytää ratkaisuja kuinka esikouluikäisen neuvola-pelkoja voidaan lieventää. Tulevassa työssämme voimme hyödyntää opinnäytetyömme ohjauskansiota esim. lasten neuvolassa työskenneltäessä. Voimme käydä pitämässä esikouluryhmille opetustunnin aiheesta käyttäen ohjauskansioita hyväksi tunnin toteutuksessa.

Ohjauskansiota ja sen toimivuutta ei ole testattu Kajaanin ammattikorkeakoulun oppimisneuvolassa, joten meidän mielestämme jatkotutkimus aiheena voisi olla ohjauskansion toimivuuden kokeilu, tarvittaessa parantaminen ja mahdollisesti sen käyttäminen myös neuvoloissa.

Opinnäytetyöprosessi on vaatinut meiltä paljon voimavaroja. Olemme kasvaneet tulevaan ammattiimme tämän projektin aikana valtavasti. Haluamme kiittää perheitämme heidän antamastaan tuesta ja siitä, että he ovat jaksaneet tukea meitä tämän projektin aikana.

LÄHTEET

- Antikainen, A. 1998. Kasvatus, elämänkulku ja yhteiskunta. Porvoo.
- Bettelheim, B. 1987. Satujen lumous. Kolmas painos. Juva. Wsoy.
- Christen & Lauren 1985. Leikki ja varhaiskasvatus. Tampere. Tammer-paino oy.
- Finne, H. & Holopainen, P. 1991. 4-6-vuotiaan lapsen valmistaminen päiväkirurgiseen toimenpiteeseen vanhempien kokemana. Kuopion yliopisto. Hoitotieteen laitos.
- Goleman, D. 1997. Tunneäly. Lahjakkuuden koko kuva. Keuruu.
- Heikkinen-Peitesoma, A. & Rautakivi, S. 1981. Esikouluikäisten ohjaus. Kustantaja Jyväskylä.
- Helenius, A.. 1993. Leikin kehitys varhaislapsuudessa. Helsinki. Kirjayhtymä Oy.
- Helenius, A. 1982. Roolileikki ja lasten suhteet. Jyväskylän yliopiston psykologian laitoksen julkaisuja 246/1982.
- Hohmann, M., Banet, B. & Weikart, D. 1993. Leikin, tutkin, opin. Helsinki. Kirjayhtymä Oy.
- Hännikäinen, M. 1992. Roolileikkiin siirtyminen leikin kehitysvaiheena. Kulttuurihistoriallisen toiminnan teorian näkökulma. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen laitos.
- Hännikäinen, M. 2004. Leikki ja leikillisuus yhteenkuuluvuuden tunteen rakentajina. Leikin pikkujättiläinen. Helsinki. Toim. Liisa Piironen.
- Jokinen, S. 1999. Lapsi sairastaa. Tampere. Tammer-paino oy
- Jokitalo, K. 2000. Pitäisin pientä sylissäni. Jyväskylä. Gummerus.
- Kaila, P. & Lauri, S. 1992. Leikki-ikäisen lapsen hoito- ja kasvatuseuvonnan kehittäminen. Helsinki. Valtion painatuskeskus.
- Kalliopuska, M. 1995. Sosiaaliset taidot. Helsinki. Painatuskeskus oy.
- Karila, I. 1985. Lasten hammashoitopelot. Tampere. Tammer-paino oy.

- Karjalainen, M. & Kasurinen, H. (toim.) 2006. Ohjauksen toimintakulttuurin muutos alueellisessa yhteistyössä. Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen raportti. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimusselesteita 31.
- Kirmanen, T. 2000. Sosiaalipsykologinen tutkimus 5-6-vuotiaiden lasten peloista ja pelon hallinnasta. Kuopio. Otava.
- Krause, K. & Kiikkala, I. 1996. Hoitotieteellisen tutkimuksen peruskysymyksiä. Tampere. Tammer-paino Oy.
- Kurvinen, A., Neuvonen, S., Vartiainen, J., Vilen, M., Vihunen, R. & Siven, T. 2006. Lapsuus: erityinen elämänvaihe. Helsinki. WSOY
- Laamanen, P. & Löytönoja, T. 1996. Vanhemmat esikouluikäisen rokotuspelon lievittäjinä. Helsinki. Otava.
- Litja, T. & Oinonen, M. 2000. Mä en haluu! Helsinki Oy edita ab.
- Luhtala, E. 2000. Kuvataideopetus ja lasten toiminta esikoulussa. Pro gradu –tutkielma. Jyväskylän yliopisto, kasvatustiede.
- Lummelahti, M. 1995. Lapsikeskeinen esiopetus. Helsinki. Kirjayhtymä oy.
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto, 2003: Iso lapsi, pieni koululainen. Lapsi eri ikävuosina 6–7 v. Helsinki.
- Päivähoidon kasvatustavoitekomitean mietintö 1980:31. Helsinki. Valtion painatuskeskus.
- Sinkkonen, J. 2004. Leikki on luovuuden äiti. – Leikin pikkujättiläinen. Toim. Liisa Piironen. Kustantaja Helsinki.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2004. Suuntaviivat lastenneuvolatoiminnan järjestämisestä kunnille. Helsinki. At-julkaisutoimisto oy.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2004. Lastenneuvola lapsiperheiden tukena. Opas työntekijöille. Helsinki. Edita prima Oy.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2004. Lastenneuvola opas. Helsinki. Edita prima Oy.

Suomen terveydenhoitajaliitto STHL RY. 2008. Terveydenhoitajan ammatillisen osaamisen tunnistaminen. Helsinki.

Suomen kansanterveyslaki 928/2005. Helsinki. Eduskunta. 25.11.2005.

Suomen perustuslaki 731/1999. Helsinki. Eduskunta. 11.6.1999.

Taipale, V. 1982. Rauhan lapset. Kustantaja Helsinki.

Veerenkivi, L. 1990. Tunnista pelkosi – tunnista itsesi. Helsinki. WSOY.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä. Tammi.

Wolman, B. 1979. Lapsen pelot. Helsinki. Otava.

Nettilähteet

Nettineuvo. 2003–2006. Kymenlaakson hyvinvoinnin tutkimus- ja kehittämiskeskus. Kotka. Viitattu 29.3.2009. <http://www.nettineuvo.fi/index.asp>

Perustutkinnon opinnäytetyö. 2008. Verkkodokumentti. Kajaanin ammattikorkeakoulun sivusto. Viitattu 29.3.2009. <http://www.kajak.fi/opari>

Oppimisneuvola. Vireyttä ja hyvinvointia opiskelijoiden voimin. 2008. Verkkodokumentti. Kajaanin ammattikorkeakoulun sivusto. Viitattu 29.3.2009. <http://www.kajak.fi>.

Tukea vanhemmille.2005. Netcon Oy. Viitattu 29.3.2009. <http://vanhemmat.mll.fi>

LIITTEIDEN LUETTELO

Liite 1/1 ja 1/2 Lastenneuvolan yleistavoitteet ja tehtävät

Liite 2 Esikouluikäisen tutkimukset neuvolassa

Liite 3 Ohjauskansion sisältö

Liite 4/1 ja 4/2 Lupahakemukset

Lastenneuvolan yleistavoitteet

- lasten fyysinen ja psyykinen terveys sekä perheiden hyvinvointi paranevat varsinkin erityistä tukea tarvitsevissa perheissä, jolloin perheiden väliset terveyserot kaventuvat
- seuraavan sukupolven terveyden ja vanhemmuuden voimavarat ovat paremmat kuin nykyisen. (Sosiaali- ja terveysministerin oppaita. 2004:20–21.)

Lastenneuvolan muita tavoitteita

- jokainen lapsi saa riittävän huolenpidon ja tukea oman persoonallisuutensa kehittymiseen
- lasten sairaudet, kehitystä ehkäisevät tekijät sekä perheen muut terveyspulmat tunnistetaan varhain nykytiedon mahdollistamissa rajoissa
- jokaisella vanhemmalla on mahdollisuus luoda lapseensa turvallinen, vastavuoroinen kiintymyssuhde jo varhain ja muodostaa myönteinen käsitys lapsesta ja itsestään vanhempana
- vanhemmat huolehtivat parisuhteestaan ja vanhemmuudestaan siten, että he kykenevät pitämään huolta lapsestaan ja tukemaan tämän kehitystä. He tunnistavat omia voimavarojaan ja perhettä kuormittavia tekijöitä sekä ottavat vastuun lapsen ja perheen hyvinvoinnista
- kaikki vanhemmat saavat halutessaan vertaistukea muilta vanhemmilta
- perhe saa tukea terveyttä edistäville valinnoilleen
- neuvolaa ja perhepalveluverkostoa ympäröivän yhteisön lapsi- ja perhemyönteisyys ja tuki lapsiperheille lisääntyvät
- lasten ja nuorten mielenterveyden häiriöt vähenevät
- perheiden terveyteen liittyvä tasa-arvo lisääntyy, kun varhaista tukea kohdennetaan rohkeasti sitä eniten tarvitseville asiakasperheille
- vanhemmat osallistuvat aktiivisesti neuvolapalvelujen kehittämiseen.

(Sosiaali- ja terveysministerin oppaita. 2004:20–21.)

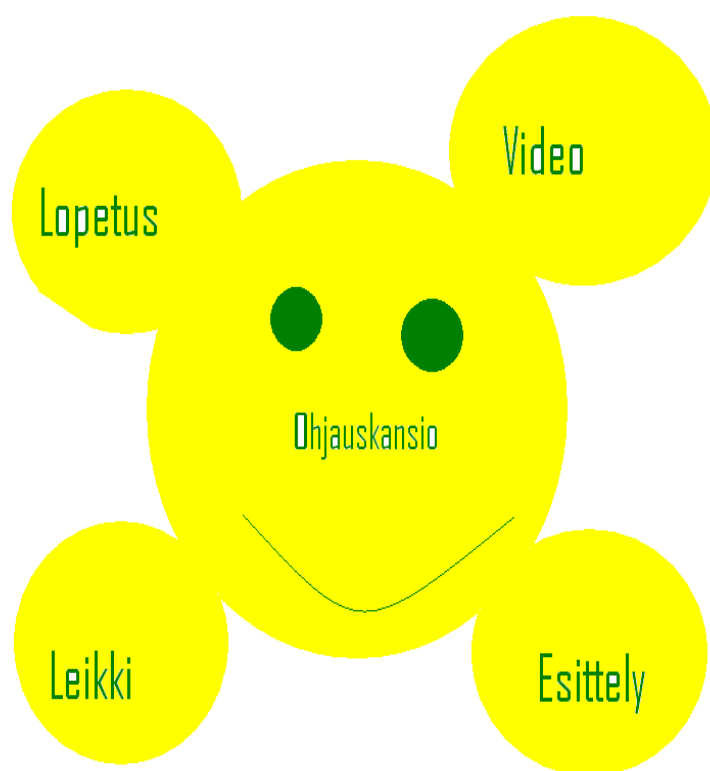
Lastenneuvolan tehtävät

- mahdollistaa vanhemmille ajantasaisen ja tutkimukseen perustuvan tiedon saaminen lapseen, perheeseen ja näiden terveyden edistämiseen liittyvistä tekijöistä kullekin vanhemmalle soveltuvalla tavalla
- mahdollistaa vanhemmille riittävästi tukea vanhemmuuteen ja parisuhteeseen perheen toimivuuden vahvistamiseksi
- tukea vanhempia turvalliseen lapsilähtöiseen ja turvallisen aikuisuuden sisältävään kasvatustapaan
- seurata ja tukea lapsen fyysistä, psyykkistä, sosiaalista ja tunne-elämän kehitystä
- antaa rokotusohjelman mukaiset rokotukset ja pitää yllä lasten rokotussuojaa
- tunnistaa mahdollisimman ajoissa epäsuotuisan kehityksen merkit lapsessa, perheessä ja elinympäristössä sekä puuttua varhain terveyttä vaarantaviin tekijöihin
- ohjata lapsi ja perhe tarvittaessa muille asiantuntijoille tutkimuksiin tai hoitoon. (Sosiaali- ja terveysministerin oppaita. 2004:20–21.)

Esikouluikäisen lapsen tutkimukset neuvolassa

- yleisvaikutelma
- pituuden, painon ja päänympäryksen kehitys
- lapsen yläetuhampaiden puhtaus ja kasvojen symmetria
- karkean motoriikan tehtävät onnistuvat useimmilta 6-vuotiailta: takaperin kävely merkki-teippiä pitkin (2–3 metrin matka korkeintaan 2 huojahduksella), yhdellä jalalla seisominen (vähintään 15 sekuntia) ja yhdellä jalalla hyppiminen (vähintään 15 kertaa) rytmikkäästi ja joustavasti), kehon keskiviivan ylittäminen.
- tarkkaavaisuuden suuntaaminen, keskittyminen, vuorovaikutus
- puheen tuottaminen: kuvasta kertominen, normaali puhemotoriikka
- kuulomuisti (toistaa 4 substantiivia)
- puheen ymmärtäminen: ohjeiden noudattaminen, luokittelu ja yläkäsitteiden ymmärtäminen, ”miksi”-kysymysten ymmärtäminen, kymmenen palikan laskeminen
- lukemisen ja kirjoittamisen valmiudet: oman nimen kirjoittaminen, kirjainten tunteminen, alkuäänteen tunnistaminen
- visuaalinen hahmotus: kolmiulotteisen palikkarakennelman toistaminen.
- silmän ja käden yhteistyö: mallikuvioiden jäljentäminen ja saksilla leikkaaminen.
- verenpaine, ellei sitä ole mitattu 5-vuotiaana tai jos tulos oli tuolloin lähellä seulontarajoja.
- näkö tutkimukset elleivät näköä ole tutkittu 5-vuotiaana tai jos herää epäily näön ongelmista. Normaali näöntarkkuus on 0.8 tai enemmän kummallakin silmällä erikseen ja molemmilla silmillä yhdessä eikä silmien välillä ole kahden rivin eroa. Stereonäkötesti (esim. TNO tai Lang I -testi), ellei ole aiemmin varmistettu ja menetelmä on neuvolassa käytössä.
- kuulo tutkitaan audiometrillä (kynnysmittaus kaikilta). Normaali kuulo on 20 dB 0,25–4 kHz. (Sosiaali- ja terveysministerin oppaita. 2004:15)

Ohjaukansion sisältö

Kuvio x 1

Sanna Pohjola

LUPAHAKEMUS

Leppiniementie 129

5.11.2008

91500 Muhos

Osastonhoitaja

Raili Suorsa/Muhoksen kunta, neuvola

valtatie

91500 Muhos

LUPAHAKEMUS OPINNÄYTETYÖN KUVAUKSIA KOSKIEN

Olemme Kajaanin ammattikorkeakoulun sosiaali- -terveys – ja liikunta alan opiskelijoita. Toinen meistä valmistuu terveydenhoitajaksi ja toinen sairaanhoitajaksi keväällä 2009.

Opinnäytetyömme tulee Kajaanin ammattikorkeakoulun oppimisneuvolaan terveystieteiden osastoon. Tavoitteena on tehdä ohjausmateriaali, jonka avulla Kajaanin ammattikorkeakoulun oppimisneuvolassa voidaan ohjata esikouluikäisiä lapsia hallitsemaan neuvola pelkoja. Ohjausmateriaalin tarkoituksena on palvella Kajaanin ammattikorkeakoulun oppimisneuvolan työntekijöitä ja opiskelijoita. Ohjausmateriaalia voidaan hyödyntää myös neuvoloissa.

Anomme lupaa kuvata opinnäytetyöhömmme liittyvää videota Muhoksen terveyskeskuksen neuvolassa. Kuvausympäristönä olisi neuvola sekä terveydenhoitajan vastaanottohuone. Kuvaukseen osallistuisi terveydenhoitaja, esikoululainen sekä hänen huoltaja. Kuvaukset tapahtuisivat marraskuun aikana. Tekemämme videon oikeudet pidätämme Kajaanin ammattikorkeakoulun oppimisneuvolalle. Laitamme liitteenä teille tarkemman selostuksen videon sisällöstä ja tiivistetyn teoriaosuuden.

Yhteistyöterveisin

Sanna Pohjola

Sanna Kemppainen

Hyväksytty/Hylätty

Perustelut: _____

Aika ja Paikka

Allekirjoitus

Sanna Pohjola

LUPAHAKEMUS

Leppiniementie 129

5.11.2008

91500 Muhos

Esikouluikäisen huoltajalle

LUPAHAKEMUS OPINNÄYTETYÖN KUVAUKSIA KOSKIEN

Olemme Kajaanin ammattikorkeakoulun sosiaali- -terveys – ja liikunta alan opiskelijoita. Toinen meistä valmistuu terveydenhoitajaksi ja toinen sairaanhoitajaksi keväällä 2009.

Opinnäytetyömme tulee Kajaanin ammattikorkeakoulun oppimisneuvolaan terveystieteiden osastoon. Tavoitteena on tehdä ohjausmateriaali, jonka avulla Kajaanin ammattikorkeakoulun oppimisneuvolassa voidaan ohjata esikouluikäisiä lapsia hallitsemaan neuvola pelkoja. Ohjausmateriaalin tarkoituksena on palvella Kajaanin ammattikorkeakoulun oppimisneuvolan työntekijöitä ja opiskelijoita. Ohjausmateriaalia voidaan hyödyntää myös neuvoloissa.

Pyydämme teiltä lupaa kuvata lapsenne esikoulutarkistus käynnin neuvolassa. Kuvausympäristönä olisi neuvola sekä terveydenhoitajan vastaanottohuone. Kuvaukseen osallistuisi terveydenhoitaja, esikoululainen sekä hänen huoltaja. Kuvaukset tapahtuisivat marraskuun aikana. Tekemämme videon oikeudet pidätämme Kajaanin ammattikorkeakoulun oppimisneuvolalle. Laitamme liitteenä teille tarkemman selostuksen videon sisällöstä ja tiivistetyn teoriaosuuden. Videossa emme käytä henkilöiden oikeita nimiä.

Yhteistyöterveisin

Sanna Pohjola

Sanna Kempainen